

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 11.051.030 у Донецькому
національному університеті
імені Василя Стуса,
доктору економічних наук,
професору,
декану економічного факультету,
професору кафедри міжнародних
економічних відносин
Донецького національного
університету імені Василя Стуса
Ореховій Тетяні Вікторівні

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу
Темербек Аліси Олегівни
на тему: «Інноваційні стратегії країн в умовах нерівномірності
глобального економічного розвитку»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 29 «Міжнародні відносини»
за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»**

Актуальність теми дисертації

Останні десятиліття показали, що серйозним викликом сьогодення притаманний глобальний характер. Економічний розвиток країн характеризується нестабільною динамікою та формується під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, що вирізняються різноманітністю та суперечливістю. Сучасні тенденції розвитку глобальної економіки є нерівномірними, їм не властива впорядкованість, прогнозованість та рівновага, а сама структура світової економіки є настільки деформованою, що асиметрія є характерною її ознакою та посилюється в міру ускладнення системи. Нерівномірність і суперечливість економічного розвитку окремих

країн і регіонів росли з такою швидкістю, що призвели до кардинальних змін в світовому співтоваристві. Дисбаланси, перекоси і диспропорції досягли загрозливих масштабів, а проблеми, які вони викликали, мають комплексний і глобальний характер. У таких умовах одними з детермінантів економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності виступають інноваційні фактори, завдяки яким здійснюється еволюційний процес в економіці.

Ми стаємо свідками трансформаційних процесів, рушійними елементами яких є науково-технологічні та інформаційні фактори. Технології та інноваційні продукти визнано детермінантами якісного розвитку компаній і країн, їх вагомими конкурентними перевагами, а також засобом протидії глобальним соціальним і екологічним проблемам. Інновація виступають сьогодні обов'язковою умовою розвитку і навіть виживання компаній в умовах жорсткої конкурентної боротьби.

Для країн дієвим важелем впливу на тенденції власного інноваційного розвитку, а через нього – і на формування стабільної економічної динаміки, є формування та впровадження якісної та дієвої інноваційної стратегії країни, що буде відповідати сучасним вимогам технологічних трансформацій. Інноваційні стратегії країн мають враховувати не лише загальний вектор розвитку країни, але й бути гнучкими до мінливого глобального середовища і повинні передбачати різноманітний розвиток подій та адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні загрози.

Тому, дослідження проблеми інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку зумовлює актуальність теми дисертаційної роботи та важливість поставлених здобувачем завдань. Розвиток теоретико-методологічних засад формування інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку та розробка науково-практичних рекомендацій щодо напрямів трансформації сучасних інноваційних стратегій країн у межах формування нової технологічної парадигми, що є метою дослідження Темербек А.О., має важливе наукове та практичне значення.

Зв'язок дисертаційної роботи з напрямками наукових досліджень

Дисертаційну роботу Темербек А.О. виконано відповідно до тематики наукових досліджень кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса: «Формування конкурентних стратегій національних виробників в сучасній парадигмі глобального економічного середовища» (номер держреєстрації 0118U002395, 2018–2020 рр.), у рамках якої запропоновано диспозицію інноваційно-технологічних факторів економічного розвитку в координатах диспропорційності глобального економічного розвитку та науково-технічної парадигми.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій

Грунтовний аналіз тексту дисертації Темербек А.О. дозволив дійти до висновку про логічність викладу основних положень дисертації. Достовірність та обґрунтованість викладених наукових положень, висновків та рекомендацій базується опрацюванні автором значної кількості зарубіжних і вітчизняних спеціальних літературних джерел, офіційних звітів та аналітичних матеріалів міжнародних та національних організацій Світової організації торгівлі (WTO), Світового банку (World Bank), Всесвітнього економічного форуму (WEF), Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO), Відомства США з патентів та товарних знаків (USPTO), Європейської патентної організації (European Patent Office), статистичної організації Європейської Комісії (Eurostat), а також нормативно-правових актів та звітів України (Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерства цифрової трансформації України, Національного банку України) та результатів власних досліджень автора.

Достовірність результатів дисертаційної роботи забезпечено комплексним поєднанням загальнонаукових та спеціальних методів

дослідження: діалектичного методу наукового пізнання, методу системного узагальнення, індукції та дедукції, історико-логічного методу, системно-структурного методу, методу аналізу та синтезу, методу порівняльного аналізу, методів економетричної оцінки та економіко-математичного моделювання, графічного методу.

Подана здобувачем анотація роботи відповідає основним положенням, які викладено в тексті дисертації. Анотацію подано українською та англійською мовами. Вона є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертаційної роботи, де стисло окреслено основні результати дослідження та зазначено положення наукової новизни. Анотація відповідає вимогам, встановленим п. 10 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №167 зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. №608, а також п. 2 Вимог до оформлення дисертації, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40.

Нові наукові положення, висновки і рекомендації, які представлені в дисертації є логічними, обґрунтованими, систематизованими.

Результати дисертаційної роботи опубліковано у 11 наукових працях загальним обсягом 4,59 д.а., з них особисто автору належить 4,24 д.а., тому числі 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (у співавторстві), 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 6 публікації за матеріалами науково-практичних конференцій. Обсяг друкованих робіт, їх зміст і кількість відповідають вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Опубліковані статті повною мірою відображають основні аспекти дисертації. Можна зробити висновок про оригінальність, самостійність та

наукову новизну роботи, використання автором власних підходів до розв'язання цілої низки питань.

З аналізу тексту дисертації вбачається дотримання автором вимог академічної доброчесності. Робота Темербек А.О. містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації, дотримано вимоги законодавства про авторське право. У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні, узагальненні та систематизації теоретико-методологічних засад формування інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку та розробці науково-практичних рекомендацій щодо напрямів трансформації сучасних інноваційних стратегій країн у межах формування нової технологічної парадигми.

У роботі досконало досліджено та розкрито теоретичні засади інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме: розроблено логіко-структурну схему формування інноваційної стратегії країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, що включає в себе не лише актуальні принципи побудови стратегії, її напрями та складові елементи, але й формується з урахуванням загального вектору розвитку країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, що призводить до системних перетворень на економічному, політичному та соціальному рівнях; головною рисою інноваційної стратегії виступає поєднання в ній двох напрямів впливу: перший з яких спрямований на міжнародне оточення і сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни серед інших гравців на світовому ринку, а другий – на забезпечення внутрішньої оптимізації національної економіки (с. 79-81).

Здобувачем удосконалено організаційно-аналітичний інструментарій розвитку міжнародних економічних відносин, а саме: шляхом проведення аналітичного угруповання країн на імпортерів інновацій, експортерів інновацій та ефективних новаторів, та подальшої систематизації характерних рис та відмінностей інноваційних стратегій цих країн, ідентифіковано імперативи ефективної інноваційної стратегії країни, що варіюються в залежності від її мети та очікуваних результатів та включають в себе наступні: надконцентрація інноваційних розробок навколо великих транснаціональних компаній, що призводить до збільшення експортного потенціалу у трансфері знань та технологій; активна участь державного сектору у стимулюванні досліджень та їх впровадженні у виробничі процеси; державна підтримка інноваційної інфраструктури з надання особливої ролі вищій освіті та її тісному взаємозв'язку з промисловістю тощо (с. 120-122).

Автором запропоновано понятійно-категорійний апарат формування інноваційних стратегій через авторське обґрунтування змісту понять «інновація» та споріднених понять, таких як «інноваційний розвиток», «інноваційні трансформації» та «інноваційна стратегія країни», а саме: базуючись на основі проведеного аналізу теоретичного підґрунтя терміну «інновації», систематизації теоретичних поглядів на сутність інновацій в якості «зміни», «процесу» та «результату», а за умови трансформації технологічної парадигми, ще і в якості «ресурсу» та активатора промислової діяльності, автором наведено уточнююче визначення цього терміну, як конкурентний ресурс країни, що полягає в якісних змінах виробничих та адміністративних процесів з метою їх удосконалення та пришвидшення для виводу на ринок нового конкурентоздатного продукту, результатом чого є здобуття інноватором конкурентних переваг та максимізації прибутку (с. 31-35).

Науковий та практичний інтерес має удосконалення теоретико-методологічних засад дослідження нерівномірності глобального економічного розвитку у просторово-часовому контексті, а саме: запропонована автором

диспозиція інноваційно-технологічних факторів економічного розвитку в координатах диспропорційності глобального економічного розвитку та науково-технічної парадигми, з виокремленням основних історико-теоретичних етапів у дослідженні даної проблематики, які наглядно ілюструють трансформацію бачення важелів економічного зростання: від необхідності накопичення торговельного або фінансового капіталу до освідомлення вченими ключової ролі інноваційної складової економічного розвитку країни, яке формується під впливом трансформації суспільних та виробничих відносин, що є результатом змін виробничих систем – від ручної праці до механізації та автоматизації виробництва та переходу до Індустрії 4.0 (с. 62-65).

Вагомим результатом проведеного дослідження виступають удосконалені автором організаційно-економічні засади формування інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме: систематизовано ключові елементи та заходи ефективного функціонування інноваційної стратегії країни в умовах 4 Промислової революції та нової виробничої парадигми – Індустрії 4.0, що дало змогу здобувачу запропонувати детермінанти інноваційної стратегії країни в умовах 4 промислової революції, яка, на відміну від існуючих, включає не лише необхідність синергетичної взаємодії виробничого сектору, сектору знань та дифузії інновацій за умови формування країною сприятливого середовища, але й вимагає трансформації виробничої парадигми з урахуванням 4 Промислової революції та впровадження технологій Індустрії 4.0 (с. 182-187).

Наукову та практичну значущість має обґрунтування гіпотези про наявність взаємозв'язку між рівнем розвитку в країні інноваційної сфери та ступенем загальноекономічного розвитку країни, яку було перевірено шляхом теоретичного обґрунтування, аналітичного дослідження та економетричного моделювання: по-перше, детальне вивчення ортодоксальних та сучасних теорій інноваційного розвитку країн, теорій технологічних трансформацій

суспільства, систематизації наукових поглядів на роль інновацій, новітніх технологій та загалом науково-технічного прогресу в економічному розвитку країн та світу було запропоновано теоретико-методологічне підґрунтя інноваційно-технологічної складової економічного розвитку світової економіки (с. 35-47), що надало можливість теоретичного обґрунтування взаємозв'язку інноваційного розвитку країни з рівнем економічного розвитку, який, в свою чергу, є передумовою та детермінантом подальшого науково-технічного прогресу; по-друге, в результаті аналітичного дослідження рівня економічного розвитку та рівня інноваційного розвитку країн, проведення компаративного аналізу позиціонування країн за глобальними індексами конкурентоспроможності та інноваційного розвитку було аналітично підтверджено, що рівень інноваційного розвитку країни та технологічного оснащення промисловості створюють можливості для покращення рівня життя людства та детермінує рівень економічного розвитку країни (с. 97-99); по-третє, запропонований науково-методичний підхід до оцінки впливу інноваційного розвитку країн на економічний розвиток надає математичне підтвердження припущення про існування прямої залежності між показниками інноваційного розвитку та рівнем економічного розвитку країни (с. 150-152).

Автором виокремлено домінуючі тенденції глобального економічного розвитку, до яких віднесено: трансформацію технологічної парадигми економічного розвитку країн в умовах четвертої промислової революції; зміни у геодивізізацийному просторі на фоні занепаду індустріальної світової цивілізації і паралельному формуванні засад постіндустріальної цивілізації в авангардних країнах, що призводить до збільшення економічної та соціальної дистанції між країнами; загострення міжцивілізацийних протиріч; нестабільності світової динаміки та асиметрії глобального економічного розвитку (с. 102-103).

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів

Результати дослідження мають значну теоретичну та практичну цінність для розвитку вітчизняної наукової думки, формування сучасних дослідницьких підходів задля забезпечення формування інноваційної стратегії країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку. Теоретичне значення результатів проведеного дослідження Темербек А.О. полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад формування інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку та розробці науково-практичних рекомендацій щодо напрямів трансформації сучасних інноваційних стратегій країн у межах формування нової технологічної парадигми. Практичне значення одержаних результатів підтверджено довідками щодо їх використання в діяльності: ТОВ «Завод «Маріупольтяжмаш» (довідка №652/02 від 10.12.2020 р.); ТОВ «Маріупольська машинобудівна компанія» (довідка № 356 від 04.12.2020 р.); ТОВ «Азовський судноремонтний завод» (довідка № 698 від 03.12.2020 р.); ТОВ «Марімпекс» (довідка № 438/3 від 08.12.2020 р.); ТОВ «Торгмортранс» (довідка № 544 від 12.12.2020 р.).

Матеріали та результати досліджень упроваджено у навчальному процесі кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародна економічна діяльність України», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародні стратегії економічного розвитку», «Topical issues of international economic relations» (довідка № 107/01.1.3-43 від 05.11.2020 р.).

Відповідні довідки містяться у додатках до дисертації.

Дискусійні положення щодо змісту дисертаційної роботи

Відзначаючи позитивні теоретичні і практичні результати дисертації Темербек А.О., потрібно визнати, що окремі положення роботи носять дискусійний характер і потребують подальшого обґрунтування.

1. Високо оцінюючи проведене автором дослідження щодо теоретико-методологічних основ нерівномірності глобального економічного розвитку автором запропоновано диспозицію інноваційно-технологічних факторів економічного розвитку в координатах диспропорційності глобального економічного розвитку та науково-технічної парадигми (с. 62), де зазначено провідну роль інноваційно-технологічних факторів (науково-технічних революцій) у формуванні динаміки економічного розвитку по регіонах світу. Проте автором не враховуються інші фактори, які впливають на економічний розвиток, зокрема такі, як світові та локальні війни, енергетичні та фінансові кризи, циклічні коливання світової економіки тощо.

2. Досліджуючи концептуальні засади формування інноваційної стратегії країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку (п.1.3) доцільно було б здобувачу акцентувати увагу на теоретичному обґрунтуванні варіативності цілей та принципів побудови інноваційних стратегій країн в залежності від рівня економічного розвитку та інших національних особливостей.

3. При визначенні імперативів інноваційних стратегій провідних країн світу (п.2.2), автором взято до розгляду обмежену кількість країн по яких було зроблено ґрунтовний компаративний аналіз інноваційних стратегій країн світу (с. 118-122). Не принижуючи практичну значущість отриманих здобувачем результатів, зауважимо, що вбачається логічним проведення порівняльного аналізу за попередньо отриманими групами країн (країни-імпортери інновацій, країни-експортери інновацій та країни-ефективні новатори).

4. При проведенні аналізу інноваційного розвитку України в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку (п. 2.3.), здобувач надає ґрунтовний аналіз технологічної структури промисловості та експорту, рівня інноваційної активності промисловості та розвитку наукової сфери, проте не приділено достатньої уваги оцінці інноваційної стратегії України. На нашу

думку, в контексті тематики дослідження, доцільно було б визначити проблемні елементи існуючої інноваційної стратегії України.

5. В дисертаційній роботі автором зосереджена увага на новому етапі технологічного розвитку людства – Індустрії 4.0 та наголошується на можливих викликах нової технологічної парадигми для глобального економічного розвитку (п.3.2.). Вважаємо, що потребує додаткового обґрунтування вагомість кожного із зазначених тригерів та напрям його впливу на економічний розвиток країн світу з метою подальшого нівелювання негативних наслідків розповсюдження Індустрії 4.0. та внесення відповідних запобіжних заходів у проекти інноваційних стратегій країн світу.

Разом з тим висловленні зауваження та дискусійні моменти не знижують загальної високої оцінки роботи: її зміст визначається логікою викладення, обґрунтованістю подання матеріалу та виваженістю висновків. Робота є комплексним дослідженням і відзначається системністю та доказовістю основних положень дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Темербек Аліси Олегівни «Інноваційні стратегії країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку» є завершеною науковою роботою, в якій автором вирішено важливе наукове завдання – поглиблено теоретико-методологічні засади формування інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, а також розроблено науково-практичні рекомендації щодо напрямів трансформації сучасних інноваційних стратегій країн у межах формування нової технологічної парадигми.

Опубліковані здобувачем наукові роботи та зміст анотації в повній мірі відображають основні положення дисертації. Виявлені зауваження та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Дисертацію виконано на належному науково-методичному рівні, робота відповідає вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора

філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №167 зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. №608, а її автор – Темербек Аліса Олегівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Офіційний опонент

професор кафедри європейської економіки та бізнесу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,

доктор економічних наук, професор

С.І. Ткаченко

